

Gevelstenen wandeling vanaf de Burcht

Een groot deel van deze wandeling is geschikt voor Scootmobieler. De wandeling is samengesteld met Scootaktief. zie [hier](#) hun site.

De wandeling start op het Burchtplein, dan door de Nieuwstraat, door de Burgsteeg en Koornbrugsteeg, rechtsaf de Breestraat langs voorzijde stadhuis, linksaf de Diefsteeg, Lokhorststraat, Gerecht, Houtstraat, bij Rijksmuseum van Oudheden linksaf naar Rapenburg en Steenschuur, linksaf Lange Brug.

GT_1884 De Burcht is het oudste Leidse gebouw. De burchtheuvel werd reeds in de 9e en 10e eeuw opgeworpen, aanvankelijk als bescherming tegen het water van de vaak overstromende Rijn. Later kreeg het ook een militaire functie, waartoe er in de 11e eeuw een houten palissade opgezet werd, die in de 12e eeuw, ter versterking vervangen werd door een stenen ringmuur (nog aanwezig). De graven van Holland stelden een Burggraaf over de Burcht aan, een aanvankelijk militaire, later zeer invloedrijke functie in de stad. Reeds in de 13e eeuw was het militaire karakter van de burcht al niet meer van belang, maar toch zou de bestaande situatie rond de Burcht

tot in de 17e eeuw gehandhaafd blijven. Na 1650 veranderde er veel. De toenmalige Burggraaf, Claude-Lamoral de Ligne verkocht de Burcht aan de stad Leiden, die er een openbaar park van maakte. Daartoe werd er ook een herberg bijgebouwd (Het Heerenlogement, zie [aldaar](#)) en de poort aan de Burgsteeg (zie [aldaar](#)). Ook de Burcht zelf werd verbouwd: er kwam een nieuwe toegangspoort met wapens van Leidse Burgemeesters, die de titel Burggraaf voerden (de titel werd afgeschaft in 1795). Onderaan de Burcht kwam een gietijzeren hek met ook weer wapenschilden van Burgemeesters. In de 19e eeuw waren er plannen, om een grote watertoren te bouwen op de burchtheuvel. Het is er nooit van gekomen; in 1908 kwam de watertoren aan de Hoge Rijndijk. lees verder; [Onderdek en Burcht](#)

GT_1022. Kort nadat de stad Leiden in 1651 eigenaar werd van de Burcht, werd er een nieuwe toegang gemaakt in de Nieuwstraat. Teneinde de aanleg van de zandstenen poort mogelijk te maken moest er een huis worden gesloopt. De toegangspoort wordt geflankeerd door twee torens met kantelen en is verfraaid met het stadswapen. Het uit 1662 daterende beeld van de leeuw, dat in het midden bovenop de poort staat, is gemaakt door

Rombout Verhulst, die ook de reliëfs voor de Waag maakte. Het dier heeft een heldhaftige pose met getrokken zwaard. Op het schild de Leidse Sleutels en eronder de spreuk: PUGNO PRO PATRIA Lees verder: [Toegangspoort](#)

GT_1525. In 1651 had het stadsbestuur van Leiden de Burcht aangekocht, met het plan er een park van te maken. Men vond, dat daar ook een herberg bij hoorde en in 1652 werd dan ook het (deftige) Heerenlogement gebouwd, tot 1662 een aantal keren uitgebreid. Het heeft deze functie tot de tweede wereldoorlog behouden. In de 19e eeuw waren er ook culturele activiteiten: een rederijderskamer en een theaterzaaltje. Na de 2e wereldoorlog kreeg het pand diverse functies. Tussen 1976 en 1981 vond een forse restauratie plaats (waarbij een brand aanvankelijk vele historische details vernietigde). Momenteel zit hier de Openbare Bibliotheek (BplusC) Lees verder: [Heerenlogement](#)

GT_1077 Nieuwstraat 5ABC: fabriek Wilhelmina Banketbakker Th.C.Stijnman had vanaf 1877 een winkel in de Burgsteeg, op nummer 7. Later kocht hij een pakhuis aan de Nieuwstraat waar hij de bakkerij in onderbracht. In 1901 liet hij, na aankoop van een belendend pand, een nieuwe bakkerij bouwen. Lees verder [hier](#) het verhaal.

GT_1908 Burgsteeg 12 Wereldwinkel

GT_1069 Burgsteeg 5/7 De vader van Jan Bentveld had op de Hogewoerd 128B een stoffeerderij met de naam J. Bentveld & Zn., dit blijkt uit een advertentie uit 1955. Jan Bentveld sr. was stoffeerder van beroep en zijn zoon, ook Jan genaamd, had diverse diploma's voor het meubel- en stoffeerdiers vak gehaald aan de Leidse Ambachtsschool. Zes jaar later, op 14 april 1961, opende Jan Bentveld jr. zijn eigen meubelzaak. Hier

kon de klant zich een compleet en modern interieur aanschaffen zoals dat volgens de ideeën van 'Goed Wonen' behoorde te zijn. In 1981 was er brand in het pand. Het werd in 1982 hersteld, ter ere waarvan toen deze gevelsteen werd ingemetseld. In 1992 droeg Jan Bentveld de zaak over aan zijn zoon Benno. In het pand zit ook een datumsteen: "1877 Feenders". Het pand dateert dus oorspronkelijk uit 1877. Feenders was een zaak in herenconfectie, speciaal gericht op kleding voor Oost- en West Indië. Lees [hier](#) het verhaal.

GT_1598 Burgsteeg 2B: Margaux
N.B. beneden ijzeren versieringen.

GT_1267 Eerste steen Oudshoorn. Dit pand dateert uit 1876

GT_1102 Koornbeursbrug: Deze brug heeft twee overbouwingen met Timpanen met korenaren en jaartal 1825. Reeds in 1642 was hier een brug over de Nieuwe Rijn. In 1825 kwam de brug met de overbouwingen, bedoeld ter bescherming van de koopwaar. Lees hier het [verhaal](#).

GT_1216 Breestr 127: Hof van Holland

De gevelsteen dateert uit 1892 en is een vervanging van oudere gevelstenen, die nu in de Lakenhal liggen. Geschiedenis: reeds in de 17^e eeuw was hier een herberg met de zelfde naam. In 1730 werd het huidige pand gebouwd als koopmanshuis, met een koetshuis aan de Lange Brug. In 1892 werd de voorgevel geheel vernieuwd. Lees hier het [verhaal](#).

Breestraat 121 Steen 1917 GT_1248

Breestraat, Stadhuisgevel GT_1203

Aan de Breestraat staat de oude renaissancegevel uit 1600, ontworpen door Lieven de Key, de stadssteenhouwer van Haarlem, en Lüder von Bentheim, die tegelijkertijd de renaissancefaçade van het stadhuis van Bremen bouwde.[1] Op de gevel zijn diverse gevelstenen te zien. lees het [verhaal](#)

Breestraat 113, Scaliger GT_1227

Gedenksteen voor de zeer geleerde hoogleraar Josephus Justus Scaliger (1540-1609) die van 1593 tot aan zijn dood in Leiden heeft gewoond. De tekst op de steen bestaat uit zijn naam geschreven in het Arabische, Latijnse en Hebreeuwse schrift en zijn geboorte- en sterfjaar met daaronder de woorden: IN DIT HUIS BEHEERSTE ÉÉN MAN MEER TALEN DAN WIE OOK IN EUROPA. Scaliger was

degene die voor het eerst de oude Joodse, Egyptische, Babylonische en Perzische geschiedenis begon te voegen bij de klassieke geschiedenis. Tevens was hij een grondlegger van de tijdrekenkunde, naar voorbeeld van de Engelse monnik Beda. Hij bracht het onderwijs in de klassieke filologie en Bijbelwetenschappen in Leiden op een hoog peil.

Breestraat 103 Penshal (voorzijde) GT_1027

De Penshal liep van de Breestraat naar de Langebrug . In dit slopje stonden banken waarop slachtafval en varkensvlees werd uitgestald voor de verkoop. Het waren overblijfselen van het aangevoerde vlees in de vleeshal die onder het stadhuis stond. en niet waren verkocht. De ingang aan de Breestraat werd gevormd door een poortje met een Dorische omlijsting van witte zandsteen uit de buurt van Bremen. Een ramskop. dient als sluitsteen voor de boog. Van de penshal is niets anders over, dan alleen dit poortje en aan de Lange Brug het Schapenpoortje. Lees hier het [verhaal](#).

Breestraat 84 In den Vergulden Turk (boven V&D) GT_1028

In het fronton de afbeelding van een Oosterling met Tulband (Turk) met naast zich Neptunes god van de zee en Mercurius god van de handel. De Turk staat symbool voor handel met de Oriënt en Neptunes geeft aan dat deze handel over zee plaats vond. Het

pand behoorde toe aan een Leidse handelaar en werd gebouwd in 1673 naar een ontwerp van de architect M. W. van der Helm. lees het [verhaal](#)

Diefsteeg / Breestraat 79 De gekroonde hoet. GT_1001

Het pand werd gesloopt in 1957 Vóór de restauratie bevond zich in de zijgevel van het pand Breestraat 81 een gevelsteen met een gekroonde hoed in een blauwe kleur. Deze stond bekend als de Blauwe of Zwarte maar ook als Oranje of

Hoed Hoed,

Gekroonde Hoed.. Vermoedelijk in 1652 op de gevel geplaatst als aanduiding voor een handelaar in hoeden. Het pand waar de gevelstenen oorspronkelijk in aangebracht waren stond met de voorgevel aan de Breestraat. Het had een Hollandse trapgevel van zes trappen met zandstenen dekstukken, cordonbanden en boven de ramen sluitstukken met kopjes. lees [verhaal](#)

GT_1569 jaartal 1644

Lokhorststraat Latijnse School. GT1700 en GT_1701 De Latijnse school dateert als instituut waarschijnlijk al uit de 13e eeuw en wordt reeds in 1324 in een archiefstuk genoemd. De aanwezigheid

van de school op deze plek aan de Lokhorststraat dateert vermoedelijk al uit de 15e eeuw. In 1599 werd het geheel verbouwd met de huidige statige voorgevel, ontworpen door stadsmetseelaar Jacob Dircxz. den Dubbelden en stadssteenhouwer Claes Cornelisz. van Es. Ook Rembrandt heeft hier begin 17e eeuw op school gezeten. In de 19e eeuw ging de Latijnse School op in het gymnasium. Nog tot 1883 bleef men in dit gebouw Lees hier het [verhaal](#).

Het Gravensteen in Leiden is een markant gebouw met zijn dikke stenen muren en vierkante toren. Het Gravensteen heeft een echt middeleeuws voorkomen. Niet zo verwonderlijk aangezien het Gravensteen aanvang dertiende eeuw verrees. Het Gravensteen, dat volledig uit steen was opgebouwd, was van oorsprong bedoeld als woning van de graven van Holland. Het is dan ook het oudste stenen gebouw in Leiden. Het heeft gediend als

tucht- en rasphuis en er werd vroeger recht gesproken. Er lag ooit een gracht rond en op het plein werden executies uitgevoerd. In de kelders zijn nog cellen uit de middeleeuwen. lees hier het [verhaal](#)

GT_1488 en GT_1485 Houtstraat/hoek Papengracht en Rapenburg/hoek Houtstraat. Dubbelplastiek op de hoeken van het Museum van Oudheden.

Deze dubbelplastiek is gemaakt door Frans de Wit in opdracht van de Historische Vereniging Oud Leiden, ter nagedachtenis aan de eerste directeur van het Museum van Oudheden C.J.C. Reuvs.

Het pand van het huidige Museum Van Oudheden is ontstaan in 1818. Daarvoor was hier een hof, namelijk

het al in de 17^e eeuw genoemde Hof Van Zessen. In het museum blijken nog enkele muurdelen van het hof te bestaan.

Lees hier het [verhaal](#).

Rapenburg 48 Huis van Leyden. GT_1142

We zien hier het wapen van de familie van Leyden van Leeuwen met o.a. drie gouden leeuwen en een wapenschild. Het pand is als woonhuis gebouwd in 1640 door Arent van 's Gravensande in opdracht van Wouter van Halewijn, textielhandelaar, afkomstig uit Brugge. In 1665 kwam de familie van Leyden van Leeuwen hier wonen, die het wapen meebracht. In de 18^e en 20^e eeuw werden nog

stukken bijgebouwd, maar in de 20^e eeuw verloor het pand zijn woonfunctie.

In 1939 werd het familiewapen Van Leyden van Leeuwen boven het bordes van wat toen een schoolgebouw was, gerestaureerd op gezamenlijke kosten van het R.K. Schoolbestuur en de Historische Vereniging Oud Leiden. [verhaal](#)

Rapenburg 58 Pianohandel Bik; GT_1156

Zwart marmeren plaat met sierlijke letters waarop de tekst: H.J. Bik, Vleugels, Piano's en Orgels, Stemmen, Verhuren, Taxeren en Transporteeren Breestraat 3 . Aan het einde van de 19e en in de eerste helft van de 20e eeuw was H.J. Bik pianomaker en handelaar in Leiden. Zijn sinds 1871 bestaande magazijn was eerder gevestigd aan de Lange Choorsteeg 28, vanaf 1885 op het adres Breestraat 77, daarna Breestraat 3 tot augustus 1913 en vervolgens Breestraat 1 tot in de jaren zestig. De plaat zou dus moeten dateren tussen 1885 en 1913. [verhaal](#)

Rapenburg 66 Oostersche Lamp GT_1051

Deze steen werd op 2 april 1947 onthuld. Erop is een zogenaamde 'oosterse lamp' zien. Hier was in de 17e eeuw de woning annex werkplaats van de familie Van Musschenbroek gevestigd. Boven de afbeelding van de lamp zijn in het kader de jaartallen 1694 en 1947 opgenomen. Onder de afbeelding staat in reliëf: "d'oostersche lamp". De oosterse lamp

was het handelsmerk van Jan van Musschenbroek (1687-1748). Jan vervaardigde niet alleen microscopen en telescopen maar ook toverlantaarns, en die werden 'oostersche lamp' genoemd. Lees het [verhaal](#)

Rapenburg 62/64 Matthias de Vries. GT_1511

Deze plaquette is ontworpen door mej. Diederiek Faber en onthuld op 24 april 1968 ter herdenking van Matthias de Vries (Haarlem 1820 - Leiden 1892). Hij was van 1853 tot 1891 hoogleraar Nederlandse taal-en letterkunde aan de Universiteit

van Leiden. Hij is bekend geworden door de eerste Nederlandse spelling en woordenboek: de spelling de Vries en te Winkel. Ook ontdekte hij, waar d naam Leiden vandaan kwam (Leithon) Lees hier het [verhaal](#).

Rapenburg 70 Oude Universiteitsbibliotheek en Faliede Begijnhof.
Kort na de vestiging van de universiteit in Leiden in 1575 werd een bibliotheek gevestigd in de kerk van het Faliede Begijnhof (Falie slaat op de lange soort regenjas waarin de begijnen liepen). De op 8 februari 1575 opgerichte universiteit werd eerst gevestigd in het Barbaraklooster, dat op de hoek van het Rapenburg en de Langebrug stond. Reeds in 1577 bleek dit te klein, waarna de universiteit naar deze plaats werd overgebracht. In 1581 bleek ook dit te klein, waarna de universiteit verhuisde naar het Witte Nonnenklooster aan de overkant, maar de Begijnhofkerk werd ingericht als Universiteitsbibliotheek.

Thans is deze bibliotheek gevestigd aan de Witte Singel.

Oude UB: Bibliothecae Academiae GT_1618 en AEDIFICATA GT_1492. Deze versierde steen zit op de hoek van de tuin van de oude Universiteitsbibliotheek. Het geeft aan, dat het pand in 1917 gebouwd is.

Oude UB: CONDITA, GT_1557.

Deze steen zit in de gevel aan het Rapenburg, links van het toegangshek. Hij komt uit een vroeger huis ter plaatse en heeft de vorm van een natuurstenen schild met guirlandes en opschrift MDLXXXVII. Dit opschrift betekent "gesticht anno 1587. "De universiteit was toen al een tijdje weg. In 1822 werd het hele complex uitgebreid met een nieuw voorgebouw. Voor een representatieve entree werden daarvoor een aantal begijnhofwoninkjes gesloopt. Daarmee ontstond de tuin aan het Rapenburg.

Oude UB: in tuin het wapen Minerva GT_1563

Rapenburg 94: Van Duivenbode Huis GT_1144
Gedenksteen met wapen van Van Duivenbode. De oorspronkelijke steen dateerde uit 1574 maar is in 1818 vernieuwd. De steen is geplaatst op de eerste verdieping, tussen de twee vensters, van het voormalige woonhuis van Van Duivenbode. Op de steen is, in kleur, een dubbelwapen te zien met een tekst. Willem Cornelisz. koster van de Pieterskerk en wonende aan het Rapenburg bood zijn duiven aan die zorgden dat de stadsbestuurders tijdens het bezet van Leiden door de Spanjaarden, berichten konden ontvangen van Boisot de leider van de Watergeuzen. Na Leidens ontzet verleende Jan van Hout

aan Willem Cornesz. het recht om de naam Van Duivenbode te voeren en een familiewapen te hebben. lees verder: [verhaal](#)

Rapenburg 112 Jean Luzac, GT_1493
Plaquette onthuld op 8 september 1909. Jean Luzac (Leiden 1746 – Leiden 1807) was een, Nederlands jurist. Was samen met zijn oom Etienne uitgever van de gezaghebbende Gazette de Leyde, een krant die om zijn betrouwbare berichtgeving over internationale zaken gelezen werd in heel Europa en Noord-Amerika. Luzac kwam om bij de Kruitramp in 1807. lees [verhaal](#)

Rapenburg 126 ANNO 2009 GT_1494. Moderne gevelsteen, ANNO 2009. Tot het begin van deze eeuw stond op deze plek het gebouw van de instrumentmakers school. Deze verhuisde naar een plek bij het Gorlaeuslaboratorium. Na afbraak van het gebouw lag het terrein enige tijd braak, omdat ingediende bouwplannen volgens de gemeente niet in de omgeving pasten.

Steenschuur 30 Kamerling Onnesgebouw GT_1495
Het historische gebouw met neoclassicistische voorgevel is als laboratorium voor de universiteit ontworpen door de architect des konings (Willem III) Henri Camp (1821-1875). De tegenwoordige naam wordt ontleend aan de Nobelprijswinnaar Heike Kamerlingh Onnes, die er in 1908 als eerste in slaagde om helium vloeibaar te maken bij een

temperatuur van -269 graden Celsius. Toen in januari 1807 kruitramp plaatsvond ontstond hier de grote ruïne. Voor het gebied werden veel plannen gemaakt o.a. voor een nieuw, allesomvattend academiegebouw voor de universiteit, die door toename van de wetenschap sterk wilde uitbreiden. Het werd nooit gerealiseerd, aanvankelijk door gebrek aan geld, later door een andere visie. In 1859 kwam hier

in het kader van een uitbreiding een groot complex, waar het chemisch, het fysisch en het anatomisch laboratorium onderdak vonden. Begin deze eeuw verliet natuurkunde het laboratorium. Het pand werd verbouwd voor de rechtenfaculteit.

Langebrug / ketelboetersteeg GT_1541 Dit wapen bestaat uit 5 pijlen en de woorden VIRTUS CONCORDIA FIDES (kracht, eenheid, trouw). Dit is het wapen van de studentenvereniging Minerva. Minerva geeft een aantal zaken, waar veel Minervanen komen, het recht dit wapen te dragen. Hier betreft het een kapperszaak. Leidsch dagblad van 6 mei 2014 schrijft hierover: De geschiedenis van Minerva begint in 1814, als de sociëteit wordt opgericht. In die tijd is elke student lid van een van de 5 faculteits-groepen. In het logo van de huidige vereniging wordt hiernaar nog verwezen door de 5 pijlen.

Langebrug 107 J.C. Bloem GT_1232 De dichter Jacobus Cornelis (Jacques) Bloem leefde van 1887 tot 1966. Hij woonde hier op kamers bij de geschiedenisleraar J. Kunst in de tijd dat hij de HBS op de Pieterskerkgracht bezocht. Deze gedenksteen werd geplaatst door de J.C. Bloem Stichting in 1992 en onthuld door de toenmalige burgemeester Goekoop. Tekst op de steen luidt: Hier woonde en werkte / de dichter / Mr. J.C. Bloem / 1900-1905. lees verder [verhaal](#)

Langebrug 52 Backersgildehuis uit 1746. GT_1241 In de borstwering van de tweede verdieping een gevelsteen ter aanduiding dat eertijds hier het Bakkersgildehuis was gevestigd. Het Backers Gilde Huys Anno 1746 In 1868 kocht de Leidse fabrikant F.I.C. Driessen dit pand als uitbreiding van zijn bezit aan de Breestraat 125 waar nu het kantoor van Djoser gevestigd is.

Langebrug 48 REN 1985 (renovatie) GT_1560

Op de muur is nog een restant van een oud telefoonnummer te zien.

Langebrug 44. Gerestaureerd Diogenes GT_1568

Langebrug naast 101 Gecroonde liefde poort GT_1550. In de 19e eeuw was hier de Gecroonde Liefdepoort, een slop met verkrotte bouwvallige arbeiderswoninkjes. Er is niets meer van over. Nu staan er nieuwe huizen die dateren uit 1990.

Langebrug 91b Jan Steen GT_1222 Deze plaque is één van de weinige herinneringen aan deze grote schilder in Leiden. De steen is vrij

modern. Werd pas in de jaren 90 van de afgelopen eeuw aangebracht op initiatief van de toenmalige partij LWG/de Groenen. De tekst luidt: "Hier woonde en werkte Jan Steen, 1626 - 1679". Bij de Gekroonde Liefdepoort had Havick Steen, de vader van schilder Jan Steen, één of meer beleggingspanden die hij verhuurde. In 1669 erfde Jan het huis. Hij hield het in zijn bezit en toen hij zich in 1670 weer in Leiden vestigde ging hij er de taveerne 'De Vrede' exploiteren. lees verder: [verhaal](#)

Langebrug 89. Eerste steen GT_1033 Deze eerste steen is gelegd door JAN ZEILSTRA, oud 7 jaar, 12-9-1923. Zijn vader dreef, met een paar broers, een brandstoffenhandel, in dit pand, maar ook in het grote pand aan de overzijde van de straat en elders in de buurt.

Langebrug 83 Tandem Bona GT_1129

Deze tuitgevel dateert uit de eerste helft van de 17de eeuw. De onderpui werd in 1952 gewijzigd. In de borstwering van de eerste verdieping bevindt zich een gevelsteen met inschrift: TANDEM BONA CAUSA TRIUMPHAT (Op den langen duur zal de goede zaak zegevieren).

Langebrug 22/24 Penshal GT_1042 De steen dateert uit 1607. De Penshal was min of meer een doorloop van de Breetstraat naar de Langebrug, met daarin overdekte banken waarop slachtafval en varkensvlees uitgestald werd voor de verkoop. De vleeshandelaren brachten hun waren eerst naar de Vleeshal die zich onder het stadhuis bevond. Wat niet verkocht kon worden in de Vleeshal werd naar de Penshal gebracht om daar verhandeld te worden.

lees: [verhaal](#)

Langebrug 69 / Pieterskerkchoorsteeg GT_1193 en GT_1192

..

Deze gevelstenen zijn ingemetseld in de gevel van het 17e -eeuwse hoekpand aan de Langebrug 69 hoek

Pieterskerkchoorsteeg. De stenen zijn te zien in de Pieterskerkchoorsteeg. Op iedere steen is een leeuwenkop te zien, in frontaal aanzicht, met boven en onder de kop twee dichtregels, die in reliëf zijn aangebracht. De leeuwenkoppen zijn

stilistisch wel verwant aan elkaar maar verschillen in de uitvoering. Zo heeft de rechtse leeuw een opening in de bek die de linker niet heeft. Ook de manen zijn verschillend. Op de twee stenen zijn de volgende regels te lezen: **BETER BENIJT DAN BECLACHT / ALS GODT BEHAECHE** / **DIE LIJDT EN SIET / DOET HAET TE NIET**. Deze zegswijze werd al in de 16de eeuw gebruikt. [verhaal](#)

Opgesteld door de Werkgroep Geveltekens van de Historische Vereniging Oud Leiden. Eventuele aanvullingen voor deze tekst kunt u zenden naar geveltekens@oudleiden.nl